

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság:

Bánáti István
Bolvári Csaba
Knipl István
Wicker Erika

A kötet szerkesztője:

KNIPL ISTVÁN

Tördelés, tipográfia:

Knipl István

Nyomdai előkészítés:

Kis László

Borítóterv:

Wicker Erika, Zalatnai Pál, Takácsné Stalter Judit

ISBN 978-963-12-6821-8

Kiadja Császártöltés Község Önkormányzata
Felelős kiadó: Takácsné Stalter Judit polgármester

Borító:

Előlap: Ünnepi felvonulás a 20. század elején
Hátlap: Bajai utca a 20. század elején

CSÁSZÁRTÖLTÉS 2.

CSÁSZÁRTÖLTÉS 2.

CSÁSZÁRTÖLTÉS TÖRTÉNETE
1918 ÉS 1948 KÖZÖTT

Császártöltés
2016

TARTALOM

Köszöntő (<i>Takácsné Stalter Judit</i>)	7
Császártöltés község történeti adattára 1918 – 1948 (<i>Bolvári Csaba – Knipl István</i>)	9
Közéleti személyiségek császártöltésen 1918 – 1948 (<i>Bolvári Csaba</i>)	110
A Volksbund helyi csoportja és SS-toborzások Császártöltésen (<i>Knipl István</i>)	124
Kényszermunka, azaz a Málenkij robot (<i>Knipl István</i>)	142
Császártöltésiek oroszországi fogságban (<i>Bolvári Csaba</i>)	150
Kollektív bűnösség és büntetés (<i>Knipl István</i>)	163
A kitelepítésben érintett császártöltési lakosok (<i>Bolvári Csaba</i>)	176
Mozaikok	217
Községünkről írták – 1860-ban: Császártöltés Pest-Solt megye település-statisztikai leírásában (<i>Wicker Erika</i>)	218
Községünkről írták – 1864 – 1865-ben: Császártöltés Pesty Frigyes helynévtárában (<i>Wicker Erika</i>)	227
Községünkről írták – 1877-ben: Császártöltés Galgóczy Károly monográfiájában (<i>Wicker Erika</i>)	238
Községünkről írták – 1910-ben: Császártöltés „a Borovszky”-ban (<i>Wicker Erika</i>)	242
Községünkről írták – 1930-ban: Császártöltés Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetőjében és címtárában (<i>Wicker Erika</i>)	245
A vörös terror császártöltési származású áldozata (<i>Bolvári Csaba</i>)	251
Egy meg nem épült vasútvonal története (<i>Knipl István</i>)	256
Leventeegyesület császártöltésen (<i>Knipl István</i>)	259
Adalékok a tűzoltóság történetéhez (<i>Knipl István</i>)	262
A kötet szerzői	267
Képek	269
Jegyzet	289

Knipl István

KOLLEKTÍV BÜNNÖSSÉG ÉS BÜNTETÉS

A magyarországi németek kitelepítését a szövetséges hatalmak nem az ideiglenes magyar kormányra, hanem a Szövetséges Ellenőrző Bizottságra bízták. Az első lépés a svábság tönkretételére a 600/1945-ös M.E. rendelet volt, amely kimondta, hogy „... teljes egészében és a nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a hazaárulók, nyilas, nemzetiszocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait”.¹⁴³ A menekültek elhelyezése és a kitelepítés megszervezése céljából 1945 májusában létrejött a Népgondozó Hivatal, majd ennek funkcióját az Országos Földbirtokrendező Tanács Telepítési Hivatala vette át.¹⁴⁴ E szervezetnek, a rendelet értelmében, jogukban állt, hogy létrehozzanak a németlakta járásokban nemzethűséget vizsgáló bizottságokat, továbbá intézkedhettek a német lakosság internálása és összeköltöztetése ügyében (3820/1945. M.E.).¹⁴⁵ A fentebb említett bizottság által kiadott, nemzethűséget tanúsító okirat elengedhetetlen volt a falusiak jelentős részének ahhoz, hogy új életet kezdhessenek. Az irat nélkül az iparosok nem kaphattak működési engedélyt, e nélkül nem részesülhettek segélyben a családok. Az eljárás természetesen visszaélésekre is lehetőséget adott, így a szegényebbeket gyakran Volksbund tagnak titulálták, míg a módosabb gazdák közül többeket mentesítettek a koalíciós pártok.¹⁴⁶

A Volksbund tagok vagyonek Kobzása után megindult egy országon belüli vándorlás, amelynek során az átköltözők számára ingatlanokat kellett biztosítani. Ezt csak a sváb lakosság internálásával tudták megoldani. Az internálási terv értelmében minden olyan településen, ahol a német lakosság aránya elérte a 70–90%-ot, internálótáborot kellett felállítani. Ennek értelmében Hajóson alakítottak volna ki lágert, ez azonban nem valósult meg. A környező települések lakosai számára Kalocsán hoztak létre internálótáborot.¹⁴⁷

A lakosok jelentős részét érintő kitelepítésre a 12.330/1945. számú M. E. rendelet kihirdetése (1945. december 29.) után került sor.

A rendelet fontosabb pontjai az alábbiak voltak:

1. § Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt.
2. § A paragrafus hat pontban a mentességi eseteket írta le.
3. § (1) Az áttelepülésre kötelezett személyeknek –tekintet nélkül arra, hogy az ország területén vagy azon kívül tartózkodnak –minden ingó és ingatlanvagyonát a jelen rendelet hatályba lépése napjától kezdődően zár

¹⁴³ Magyar Közlöny 1945. március 18.

¹⁴⁴ TÓTH Ágnes 1993 44–45.

¹⁴⁵ Magyar Közlöny 1945. július 1.

¹⁴⁶ FEHÉR István 1988 94.

¹⁴⁷ FEHÉR István 1988 94.

alá vettnek kell tekinteni, a tulajdonos (birtokos) abból semmit el nem idegeníthet és azt meg sem terhelheti. A zár alá vett készletekből (élelmiszer, takarmány, tüzelő stb.) a tulajdonos (birtokos) csak a rendes háztartási és gazdasági szükségletének megfelelő mennyiséget használhatja fel.

(2) A zár alá vett vagyont leltározni kell. [...]

(4) Az (1) bekezdésben foglalt tilalmak megszegése, valamint a zár alá vett vagyontárgyak megrongálása vagy megsemmisítése büntett, és büntetése tíz évig terjedhető fegyház.

4. § (1) Az áttelepülésre kötelezett személyeket (1. §) minden községben (városban) lakóházanként össze kell írni, és a közös háztartásban élőkét családonként csoportosítva jegyzékbe kell foglalni. Külön névjegyzékbe kell foglalni azokat, akik az összeíráskor lakóhelyükről távol voltak.

(2) Külön összeírást és névjegyzéket kell készíteni azokról, akikre az áttelepülési kötelezettség – a 2. §-ban foglaltak szerint – nem vonatkozik.

(3) Minden hatóság köteles a birtokában lévő és az összeírás céljára szükséges adatot a községi elöljáróság rendelkezésére bocsátani.

5. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékét a község (város) hirdetőtábláján ki kell függeszteni.

(2) A névjegyzékbe felvett személyek lakóhelyüket csak a községi rendőrhatalóság engedélyével hagyhatják el. Ilyen engedély csak kivételesen indokolt esetekben adható. [...]¹⁴⁸

A rendelet végrehajtását a belügyminiszter (Nagy Imre) által kiadott 70.010/1946.B. M. sz. rendelet szabályozta, sok esetben pontosította.

Rendelkezések az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékéről.

1. § és 2. § a kitelepítendő személyek és a mentesítettek a 12.330/1945. alapján.

3. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékét a községi elöljáróság, városokban a polgármester (az önkormányzat felfüggesztése esetén a kirendelt közigazgatási szerv vagy közeg) a miniszteri biztos által megállapított határidő alatt köteles három példányban elkészíteni.

(2) A névjegyzéket – a legutolsó népszámlálás adatai alapján készített – nemzetiségi és anyanyelvi kimutatások alapján kell összeállítani. Azokat, akik a Volksbundnak vagy valamilyen német fegyveres alakulatnak voltak tagjai, továbbá akik nevüket német hangzásúra változtatták vissza, a községi elöljáróságnak (polgármesternek) rendelkezésére álló adatok alapján kell felvenni a névjegyzékbe.

(3) Minden hatóság köteles a birtokában levő és az összeíráshoz szükséges adatokat a községi elöljáróság (polgármester) rendelkezésére bocsátani (R. 4. § (3) bek.).

4. § (1) A névjegyzéknek a következő adatokat kell tartalmaznia: 1. családi és keresztnév, 2. nem, 3. életkor, 4. születési hely, 5. foglalkozás, 6. családi állapot, 7. anya családi és keresztnéve, 8. lakóhely.

¹⁴⁸ Magyar Közlöny 1945. december 29.

(2) A névjegyzék jegyzet rovatában minden személynél fel kell tüntetni, hogy milyen címen vétetett fel (német nemzetiségű és anyanyelvű, német nemzetiségű, német anyanyelvű, Volksbund-tag, volt SS-tag). [...]

5. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékének a községi eljáróság (polgármester vagy a kirendelt közigazgatási közeg) által aláírt egy példányát elkészítése után haladéktalanul ki kell függeszteni a község (város) hirdetőtábláján. A kifüggesztés megtörténtét a helyi szokásos módon közzé kell tenni. [...]

Az áttelepülésre kötelezettek vagyonának leltározása és megőrzése.

[...]

10. § (1) A leltározást öttagú bizottság végzi. Ott, ahol arra szükség van, a miniszteri biztos több leltározó bizottság alakítását rendelheti el. A bizottság tagjai: a községi (kör-) jegyző vagy az általa kijelölt községi tisztviselő, városokban a polgármester által kijelölt tisztviselő, azonkívül a földművelésügyi miniszter, a pénzügyigazgató és a Népgondozó Hivatal és a rendőrség egy-egy kiküldöttje. A bizottság elnöke a kiküldött közigazgatási tisztviselő.
- (2) A leltározást az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékének első közzététele (5. § (1) bek.) után késedelem nélkül meg kell kezdeni.
- (3) A leltárokat mind a belsőségekről, mind az ingóságokról gazdaságonként, illetőleg háztartásonként kell felvenni.
- (4) A belsőségekről felvett leltárnak tartalmaznia kell: a lakóház és gazdasági épületek felsorolását és rövid leírását (épület és tetőzet anyaga, helyiségek száma és rendeltetése), a telek nagyságát négyszögökben és a terület rendeltetését.
- (5) Az ingó vagyonról készített leltárnak a következő adatokat kell tartalmaznia:
- a)* A gazdasághoz tartozó élő és holt felszerelés felsorolását nemenként s darabszám szerint. Az állatokat kor, faj és darabszám szerint, részletezve, különös ismertetőjeleik feltüntetésével kell a leltárba felvenni. Az állatokra vonatkozó marhaleveleket a leltározáskor át kell venni és a leltárhoz csatolni kell.
- b)* Élelmiszer-, termény- és takarmánykészleteket nemenként és becslés alapján súly szerint részletezve.
- c)* Házberendezési, ruházati és egyéb ingóságokat szintén nemenként és darabszám szerint részletezve.
- d)* Üzleti és műhelyberendezést, nyersanyagkészletet, áruraktárt külön leltárba kell felvenni a fenti szabályoknak megfelelő alkalmazásával.
- (6) A leltárt három példányban kell elkészíteni. A leltár valamennyi példányát a bizottság tagjain kívül alá kell íratni a gazdaság (műhely, üzem, illetőleg háztartás) kitelepülésre kötelezett vezetőjével, illetőleg a családfővel is.
- (7) A leltár két példányát a Népgondozó Hivatalhoz, egy példányát az illetékes pénzügyigazgatósághoz kell megküldeni, egy példányát pedig a községi eljáróság, illetőleg a polgármester köteles megőrizni.

11. § (1) A leltárba vett vagyontárgyak az áttelepülésre kötelezettek elszállításaig a tulajdonos (birtokos) használatában maradnak.
- (2) A községi előjáróság (polgármester) fegyelmi és büntetőjogi felelősség mellett köteles rendszeresen ellenőrizni, hogy az élelmiszer-, takarmány- és tüzelőkészletek felhasználása nem haladja-e meg a R. 3. §-ában megengedett mértéket. A felhasználható élelmiszer mértékéül a mindenkori fejadagot kell megállapítani.
- (3) A községi előjáróság (polgármester) abban az esetben, ha tudomást szerez a R. 3. §-ában foglalt tilalmak megszegéséről, köteles azt a rendőrhatóságnál haladéktalanul bejelenteni.
12. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek elszállítását megelőzően a községi előjáróság (polgármester) köteles a leltárba vett vagyontárgyakat a tulajdonostól (birtokostól) –a miniszteri biztos által megállapított határidő alatt– átvenni.
- (2) Az átvett ingóságok elhelyezéséről és megőrzéséről –a Népgondozó Hivatal megbízottjának közreműködésével– a községi előjáróság (polgármester) gondoskodik.
- (3) A házi ingóságokat (bútor stb.) és a gazdasági felszerelési tárgyakat (szerszámok, gépek stb.) a biztonságosabb megőrizhetés céljából nagyobb üres lakóházakba vagy gazdasági épületekbe összegyűjtve kell elhelyezni. Az élelmiszer-, takarmány- és egyéb terménykészleteket olyan helyiségekben (raktárakban) kell elhelyezni, ahol azok a romlástól meg vannak óva és szakszerű kezelésük is biztosítható. Ugyancsak gondoskodni kell a visszamaradt tüzelőkészletek biztonságba helyezéséről is.
- (4) A hátrahagyott jószágállományt (szarvasmarha, sertés, ló, juh, baromfi stb.), továbbá a takarmány- és terménykészleteket a földművelésügyi miniszter kiküldöttje veszi át a községi előjáróságtól (polgármestertől). Az állatállomány, valamint a takarmány- és terménykészletek átadását rá kell vezetni a községi előjáróság (polgármester) őrizetében lévő leltárpéldányra.
- (5) A miniszteri biztos köteles a földművelésügyi miniszterhez (állami gazdaságok osztálya) kellő időben bejelenteni az áttelepülésre kötelezettek elszállításának időpontját, valamint azt is, hogy hány és milyen fajta állat, mennyi és milyen nemű takarmány- és terménykészlet átvételéről és elszállításáról kell gondoskodnia.
- (6) Azoknak a vagyona, akik mentesítést nyertek, végzéssel utólag a zár alól feloldandó.

Az áttelepülésre kötelezettek elszállítása.

14. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek külföldi valuta kivételével készpénzüket és értéktárgyaikat (ékszerek) magukkal vihetik. Magukkal vihetnek továbbá személyenként 7 kg lisztet vagy tésztaeműt (kenyér), 1 kg zsírt, 2 kg hús- és húsneműt, 2 kg hüvelyeset és 8 kg burgonyát, azonkívül elvihetik legszükségesebb háztartási felszerelésüket (ruha, ágynemű,

kéziszerszámok). Az elvihető összes poggyász –beleszámítva a 20 kg élelmiszert is –személyenként nem lehet nehezebb 100 (egyszáz) kg-nál.

(2) Bútor, mezőgazdasági felszerelés, élőállat elvitele tilos.

(3) Azt, hogy a poggyász súlya nem nehezebb-e a megengedettnél, a berakodó állomásra, illetőleg a gyűjtőhelyre való elindítás előtt a leltározó bizottság becslés útján állapítja meg.

(4) Az áttelepülésre kötelezettek személyi megmotozása a legszigorúbban tilos.

(5) Téli szállításnál az utazás egész tartamára szükséges fűtőanyag (fa, szén) is magukkal vihető, esetleg külön vasúti kocsiban.

15. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek elszállításának időpontját a berakodó állomás és az esetleges gyűjtőhely megjelölésével a belügyminiszter, vagy az áttelepítés végrehajtásának felügyeletével megbízott kormánybiztos közli a miniszteri biztossal.

(2) A miniszteri biztos a helyi szokásos módon közzé téteti az elszállítás időpontjaira, helyére, módjára vonatkozó szükséges tennivalókat és egyidejűleg a községi előljáróság (polgármester) útján tájékoztatja a lakosságot a német lakosság Németországba való áttelepítésére vonatkozó nemzetközi egyezményről, az Ellenőrző Tanács határozatáról és a kormánynak az áttelepítés tárgyában kiadott rendeleteiről.

16. § (1) A miniszteri biztos az áttelepülésre kötelezettek névjegyzéke alapján négy példányban összeállítja az egy-egy szerelvényen utazók névjegyzékét. A névjegyzéket folytatólagos sorszámozással, de vasúti kocsinként elkülönítve (I. számú kocsi, II. számú kocsi stb.) úgy kell összeállítani, hogy az összetartozó családtagok ugyanabba a kocsiba kerüljenek.[...] ¹⁴⁹

A rendelet értelmében, a kollektív bűnösség elve alapján Magyarország területéről a hatóságok 303 419 főkitelepítését irányozták elő. ¹⁵⁰ A kitelepítés Németország amerikaiak által megszállt részébe történt, 1945. december és 1946. augusztus között. Császártöltésen ekkor ez az esemény elmaradt, csak listákat állítottak össze az elszállítandó lakosokról. A kitelepítés elmaradása azonban nem jelentette a község teljes nyugalmát, ugyanis az illetékes amerikai hatóságok visszafordítottak Magyarországra két kitelepített svábokat szállító szerelvényt (5009. és 6010. sz.), s az ezeken tartózkodó mintegy 2000 főt rátelepítették Császártöltés, Hajós és Nemesnádudvar községekre. ¹⁵¹

A kitelepítés folytatására a magyar kormány és az USA kormánya közötti megegyezés (1946. augusztus 22.) után került sor. Ennek értelmében az áttelepítés folyamán családokat nem választhattak szét, minden személy 100 kg poggyászt vihetett magával, ha a kitelepülők nem rendelkeztek megfelelő ruházattal, azt a magyar hatóságoknak kellett biztosítani, végezetül pedig a hatóságok minden 20 évnél idősebb személynek 500 RM-t, a fiatalabbaknak pedig 300 RM-t voltak kötelesek adni. A megegyezés értelmében 1946. szeptember 1. után havi 20

¹⁴⁹ Magyar Közlöny 1946. január 15.

¹⁵⁰ FEHÉR István 1988 67 – 68.

¹⁵¹ TÓTH Ágnes 1993 169.

vonatszerelvényen 90 000 német kiszállítása indulhatott meg Németország amerikaiak által megszállt zónájába.¹⁵²

A hazai németiség sorosát tovább nehezítette, hogy a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény értelmében a Felvidékről érkező személyeket az ország területén el kellett helyezni. Erre a legalkalmasabbak a kitelepített németek ingatlanai voltak. A németiség teljes eltávolításáig azonban ideiglenes megoldásra volt szükség. Ekkor döntöttek a kitelepítésre váró németek összeköltöztetés mellett.

A kitelepítés előkészítése, a névjegyzékek összeállítása a helyi közigazgatási apparátusra hárult. 1947 májusában megalakult a kitelepítés alól mentesítő bizottság. Mivel Glocker János községi bíró is szerepelt a listán, helyét Bergmann Márton korábbi másodbíró vette át. Az újdonsült másodbíró Szabó Gyula lett.¹⁵³ A betelepítést intéző bizottságot Lévai István, majd Kristofori István vezette. Munkájukat Viskidenszki Pál („mérnökféle”) és 2 fő segédzemély segítette. Feladatuk többek között a leltározás volt. A leltározott vagyon kiutalását egy pártközi bizottság intézte.¹⁵⁴ Ennek fényében 1947 tavaszán Császártöltésen is megindult a kitelepítést előkészítő munka, amelynek során felmérték az elköltöztetés előtt állók vagyonát, s erről kimutatást készítettek. Ugyanakkor megindult a falu lakosainak más településekre való átköltöztetése is (Csátaljára ekkor 194 császártöltési és hajósi lakost telepítettek át).¹⁵⁵ „Mer először, ugye az SS, Volksbundisták, német anyanyelvűek kerültek '46-ba sorba. De azokat nem vitték ki, azok nem kerültek ki. Itt összepakolták, fölűtették, egész éjjel kocsikáztatták, és akkor vagy Bokodon, vagy valahol erdő szélén lerakták őket.”¹⁵⁶

Császártöltésen az első kitelepítési akció 1947 áprilisában zajlott le, ekkor a német nemzetiségű lakosokat távolították el a faluból.¹⁵⁷ A második akcióra 1947. augusztus 17-én került sor. Az események Walter János naplója alapján rekonstruálhatók: „Augusztus 15-én minden utca végén fegyveres őrök álltak, hogy ne tudjon senki semmit elrejteni. 17-én kezdték meg a nagy kitelepítést, vasárnap reggel 8 órakor minden utcában ment egy teherautó fegyveres őrökkel. Az a ház, ahol rá volt festve egy F betű, az kitelepítés alá esett. Aki ott volt, azt elvitték, és a házat lezárták. Ott maradt minden a háznál, a bútor, a jószág, széna, szalma, ami csak volt a háznál. Aki az egyes listán szerepelt, ott elvettek mindent, kint a határban a szőlőt és a földet kiosztották. Aki a kitelepítés után hazajött, annak már nem volt háza, az elhelyezkedett rokonoknál, vagy vidékre ment lakni, vagy ki a határba, szőlőbe, vagy tanyára, vagy ásott magának a földbe egy kunyhót [...]. Augusztus 15-én a kisbíró dobolta ki, aki a kitelepítési egyes listán szerepel, azok vasárnap, 17-én pakoljanak össze, majd eljönnek értük. Már aznap elmenekült a nép a faluból, vagy elbújtak.”¹⁵⁸ Ekkor a kitelepítendő személyek majdnem teljes számban elbújtak, elszöktek, csak mintegy 50 főt sikerült összeszedni.¹⁵⁹ „Ez csak egynapos razzia vót, és vége vót. Aki azalatt el tudott bújni valahová, annak sikerült, de aki nem bújt, azt elvitték. Neköm is be köllött vóna ülni a szobába és bezárni belülről, és kész lett vóna, na. Nem törték volna fel a házat, vagy valamit. Én mindig

¹⁵² FEHÉR István 1988 115.

¹⁵³ BÁNÁTI Miklós 1969 208.

¹⁵⁴ BÁNÁTI Miklós 1969 208.

¹⁵⁵ TÓTH Ágnes 1989 61.

¹⁵⁶ Az interjút készítette: Varga István 2006

¹⁵⁷ ARNOLD Erzsébet 2001 31.

¹⁵⁸ ARNOLD Erzsébet 2001 31 – 32.

¹⁵⁹ BÁNÁTI Miklós 1969 208.

abba vótam, amit híreszteltek is, csak a volksbundokat viszik, a német nemzetiségűeket és a német katonákat, akik vótak. Vótak német katonák, de közbe ők nem nézték, közbe az anyanyelvészeket is vitték. Akik német anyanyelvűnek vallotta magát, azt is. Mi is annak vótunk az áldozatai.”¹⁶⁰

A kitelepített császártöltésieket 1947. augusztus 19-én, az első kitelepítő szerelvényrel vitték Németországba,¹⁶¹ de ez alkalommal már a szovjetek által megszállt területekre szállították az összeszedett embereket. Ekkor, mint Walter János feljegyzéséből is látjuk, a lakosság nagy része megpróbált elmenekülni a faluból, s kijelenthetjük, hogy többségüknek sikerült is. Ez országos tendencia volt, így a kormány a 10.515/1947. sz. kormányrendeletben megtorlást helyezett kilátásba azok számára, akik kivonják magukat a kitelepítés elől. A rendelet így szól: „Aki az áttelepítés alól kivonja magát, aki a telepítés során lakóhelyét elhagyja, állampolgárságát vesztí, aki kitelepítendőket rejteget, öt évig terjedő fogházzal büntetendő.”¹⁶² A kormány 1947 októberében rendezte a kitelepítés kérdését (12.200/1947 M. E. rendelet.)¹⁶³, s ebben többek között mentesítették a kitelepítés alól azokat az állampolgárokat, akik az 1941-es népszámlálás alkalmával német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat. A következő kitelepítési akcióra már e jogszabály alapján került sor.

A Magyar Köztársaság kormányának 12.200/1947. Korm. számú rendelete a magyarországi német lakosság Németországba áttelepítéséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb rendeletek módosítása, kiegészítése és összefoglalása.

A Magyar Köztársaság kormánya a következőket rendeli:

1. § (1) Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár,
 - a) aki az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vallotta magát;
 - b) aki a Volksbundnak tagja volt;
 - c) aki valamelyik fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként belépett;
 - d) aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza.
 - (2) Áttelepülésre köteles továbbá:
 - a) az (1) bekezdés a) – d) pontjában felsorolt személynek kiskorú gyermeke és az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával magát német anyanyelvűnek valló s vele együtt élő törvényes házastársa;
 - b) az (1) bekezdés a) – d) pontjában felsorolt személynek már az 1946. évi április hó 1. napja előtt vele közös háztartásban élő olyan felmenője (szülője, nagyszülője, stb.), nagykorú gyermeke, végül kiskorú gyermekén felül más olyan lemenője is (unoka stb.), aki magát az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmából német anyanyelvűnek vallotta.
 - (3) A (2) bekezdésben felsoroltak közül azonban csak azok kötelesek az áttelepülésre, akik megélhetésük szempontjából az (1) bekezdés értelmében áttelepülésre kötelezett személyre vannak utalva.
2. § (1) Az 1. § rendelkezései nem vonatkoznak:

¹⁶⁰ Az interjút készítette: Varga István 2006

¹⁶¹ HECKENBERGER Péter 1991 101.

¹⁶² Magyar Közlöny 1947. augusztus 31.

¹⁶³ Magyar Közlöny 1947. október 28.

- a)* az 1. § értelmében áttelepülni nem köteles személy házastársára, ha a házasságot az 1946. évi április hó 1. napja előtt kötötték és a házastársak kiskorú gyermekére;
- b)* az *a)* pont hatálya alá tartozó személyekkel közös háztartásban élő felmenőre (szülő, nagyszülő stb.) nagykorú gyermekekre és más lemenőre (unoka stb.).
- (2) Az *a)* és *b)* pontok kivételező rendelkezései nem vonatkoznak arra a házastársra, aki az 1. § (1) bekezdésének *b) – d)* pontja értelmében köteles Németországba áttelepülni, továbbá kiskorú gyermekükre, valamint közös háztartásban élő olyan hozzátartozóira, akik az 1. § rendelkezései alá esnek.
3. § Az 1. § rendelkezései nem vonatkoznak:
- a)* az ipari, bánya- és mezőgazdasági munkásra, amennyiben az 1946. évi április hó 1. napja előtt is ez volt főfoglalkozása, nem volt a Volksbundnak tisztségviselő tagja, fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként be nem lépett, illetőleg magyarosított nevét német hangzásúra vissza nem változtatta, valamint a 2. § (1) bekezdésének *a)* és *b)* pontjaiban felsorolt hozzátartozójára;
- b)* a községben nélkülözhetetlen kézműves kisiparosra, amennyiben az 1. § (1) bekezdésének *a)* pontja alapján lenne áttelepülésre kötelezve és a 2. § (1) bekezdésének *a)* és *b)* pontjaiban felsorolt hozzátartozóira.
4. § (1) Ha az 1. § (2) és (3) bekezdésében, illetőleg a 2. § (2) bekezdésében körülírt áttelepülési kötelezettség a családi kötelékre tekintettel nagyobb mértékben méltánytalan, az 5. § alapján kiküldött bizottság a házastársat, a kiskorú gyermeket, valamint a többi hozzátartozót [1. § (2) bek. és 2. § (2) bek. kiveheti áttelepülési kötelezettsége alól. Ilyen esetben azonban a kivételezett a 10. § rendelkezései alá esik.
- (2) Az áttelepülésre köteles személyt áttelepülni nem köteles házastársa, kiskorú gyermeke, továbbá többi hozzátartozója 11. § (2) bek. és 2. § (1) bek. Németországba követheti. Ilyen esetben azonban az áttelepülő hozzátartozót áttelepülésre kötelezettnek kell tekinteni.
5. § A 2., 3. és 4. §-ban körülírt kivételezettség kérdésében a belügyminiszter által kiküldött bizottság –jogorvoslat kizárásával– végérvényesen határoz.
6. § *a)* Az 1., 2. és 3. § hatálya alá tartozó, valamint az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával magukat német anyanyelvűnek valló személyeket össze kell írni. Az összeírás szabályait a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.
- b)* A hatóságok kötelesek a birtokukban lévő és az összeírás céljaira szükséges adatot és okiratot a községi elöljáróság (polgármester, Budapesten a kerületi elöljáró) rendelkezésére bocsátani.
7. § (1) Az áttelepülésre kötelezetteknek a 6. § (1) bekezdésében említett összeírás alapján készített névjegyzékét a község (város, Budapesten kerület) hirdetőtábláján ki kell függeszteni.
- (2) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékébe felvett személy lakóhelyét csak a rendőrhatalóság engedélyével hagyhatja el.

8. § (1) Az áttelepülésre kötelezett személynek –tekintet nélkül arra, hogy az ország területén, vagy azon kívül tartózkodik- minden ingatlan és ingó vagyonát zár alá vettnek kell tekinteni. A zár alá vett készletekből (élelmiszer, takarmány, tüzelő stb.) a tulajdonos (birtokos) csak a rendes háztartási és gazdasági szükségletnek megfelelő mennyiséget használhatja fel.
- (2) A zár alá vettnek tekintendő, de még nem leltározott vagyont leltározni kell. A leltározás tekintetében az 5.300/1947. M. E. sz. rendelet (Magyar Közlöny 95. szám) 8. §-a (1) és (2) bekezdésének rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.
- (3) Azt, hogy az áttelepítésre kötelezett milyen ingóságait viheti magával, a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.
9. § (1) Az a magyar állampolgár, akit a jelen rendelet alapján Németországba áttelepítenek, Magyarország területének az áttelepítés végrehajtásával történt elhagyása időpontjában elveszti magyar állampolgárságát.
- (2) Az a Németországba áttelepítésre kötelezett magyar állampolgár, aki magát az áttelepítés alól kivonja, azzal a nappal, amellyel az országot el kellett volna hagynia, magyar állampolgárságát elveszti.
- (3) A magyar állampolgárságnak az előző bekezdés értelmében való elvesztése az érintett személy Németországba való áttelepítésének nem akadály.
10. § A jelen rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett személynek az az ingó és ingatlanvagyon, amely a 12.330/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám) 3. §-a, illetőleg a jelen rendelet 8. §-ának (1) bekezdése értelmében zár alá vettnek tekintendő, az áttelepülési kötelezettség megállapításával egyidejűleg –amennyiben a 4.300/1947. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 77. szám) 3. §-a értelmében még nem történt volna meg –tehermentesen az államra száll át és a Földbirtokrendező Alap állagához tartozik. Kivétel az az ingóság, amelyet az áttelepülésre kötelezett –személy Németországba való áttelepülés esetén magával vihet [8. § (3) bek.].
11. § A jelen rendelet értelmében áttelepülésre kötelezett németeket az áttelepítés, illetőleg csehszlovák –magyar lakosságcsere-egyezmény végrehajtása, vagy belső telepítés érdekében össze lehet költöztetni.
12. § A jelen rendelet értelmében áttelepülésre kötelezett németek összeköltöztetése céljából fogatos járóműveket, valamint a 200/1946. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 7. sz.) szerint géperejű járműveket igénybe lehet venni.
13. § (1) Az áttelepítés és az összeköltöztetés végrehajtásának irányítására és ellenőrzésére a belügyminiszter miniszteri biztosokat küldhet ki.
- (2) A miniszteri biztosnak az áttelepítéssel és az összeköltöztetéssel kapcsolatban kiadott rendelkezését minden közigazgatási hatóság és hivatal –ideértve a szakminiszternek alárendelt hatóságokat, hivatalokat és szerveket is- köteles haladéktalanul végrehajtani.
- (3) A miniszteri biztos rendelkezik a végrehajtásnál szükséges karhatalommal.

- (4) Az áttelepítést végző szervek részére a községi előjáróság (polgármester) lakásról, élelmezésről, tárgyaló helyiségről, előfogatról gondoskodni köteles. Ezekkel kapcsolatban a község (város) által felszámítható térítési díjakat a belügyminiszter állapítja meg.
14. § (1) Annak a magyar állampolgárnak, aki az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmából magát német anyanyelvűnek vallotta, továbbá annak a magyar állampolgárnak, akire a 2. § értelmében az 1. § nem vonatkozik, a jelen rendelet hatálybalépésének napján még tényleges birtokában lévő mező- és erdőgazdasági (külterületi) ingatlan vagyonából minőségének és fekvésének figyelembevételével legfeljebb 10 kat. holdnyi területet, továbbá a tényleges birtokában lévő olyan ingóságát, amely telepítés céljára még igénybe véve nem lett, tulajdonába lehet adni, illetőleg tulajdonában meg lehet hagyni.
- (2) Annak a magyar állampolgárnak, akire a 3. § értelmében az 1. § rendelkezése nem vonatkozik, az (1) bekezdésben említett vagyontárgyakat és ezenfelül még a tényleges birtokában levő egy lakóházat is tulajdonába lehet adni, illetőleg tulajdonában meg lehet hagyni.
- (3) Az (1) és a (2) bekezdés rendelkezéseivel kapcsolatos tennivalókat a földbirtokrendező hatóságok végzik. Ennek során 1 kat. hold szőlőt, vagy gyümölcsöst 5 kat. hold szántóval kell egyenértékűnek venni.
- (4) Az (1) – (3) bekezdés értelmében tulajdonba adott vagyontárgyakra a 09.330/1945. M.E. számú rendelet 3. §-a értelmében kiterjedő zárlatot a tulajdonba adás napján feloldottnak kell tekinteni.
- (5) Az (1) és (2) bekezdésben említett személynek a (4) bekezdés értelmében tulajdonába nem került ingó és ingatlan vagyontárgya -ha a 4.300/0947. M. E. számú rendelet értelmében az államra még nem szállt volna át, -a (4) bekezdésben körülírt napon az államra tehermentesen átszáll. A szóban lévő vagyontárgyak az Országos Földbirtokrendező Alap állagához tartoznak.
- (6) Az (5) bekezdés alapján az államra átszállt vagyontárgyak felhasználására az 1945: VI. törvénycikkkel törvényerőre emelt 600/1945. M.E. számú rendeletben továbbá az 1946: IX. törvénycikkben, illetőleg az 5.300/1947. M. E. számú rendeletben foglalt rendelkezések az irányadók.
- (7) Ha az (1) és (2) bekezdésben meghatározott ingatlanoknak a volt tulajdonos részére való visszaadása nemzetgazdasági szempontból célszerűnek nem mutatkozik, a volt tulajdonosnak e helyett az ingatlan helyett más megfelelő csereingatlan lehet kijelölni.
15. § (1) A 14. §-ban említett személyek közül annak a részére, akinek beltelke az államra száll át és ennek következtében lakás nélkül marad, telepítési célokra fel nem használt lakóházat lehet tulajdonba adni. A tulajdonba adást a földbirtokrendező hatóságok végzik.
16. § A Németországba áttelepülni köteles és a 14. § hatálya alá tartozó személy a még birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával addig is megművelni tartozik, amíg az ingatlan tényleges birtokában van.
17. § A 2., 3. és a 14. § hatálya alá tartozó azt a személyt, aki a jelen rendelet végrehajtása során tett hatósági intézkedésnek ellenszegül, vagy annak

foganatosítását egyébként akadályozza, illetőleg további magatartásával másik (telepesek stb.) személyi és vagyonbiztonságát vagy a köznyugalmat, illetőleg a termelés rendjét szándékosan veszélyezteti, vagy a birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával szándékosan nem műveli meg, ha e tények a belügyminiszter által lefolytatott vizsgálat során megállapítást nyernek, a belügyminiszter rendeletére az általa kijelölendő hozzátartozóival (2. §) Németországba át kell telepíteni. Ezek a személyek a jelen rendeletnek a Németországba áttelepülési köteles személyekre vonatkozó rendelkezés alá esnek.

18. § A Németországba áttelepülésre kötelezett vagy oda áttelepített, illetőleg a 14. § hatálya alá eső személyt, ha áttelepülési kötelezettségét az erre illetékes hatóság utóbb hatálytalanítja, illetőleg megállapítja, hogy a 14. § hatálya alá nem tartozik, igénybe vett vagyontárgyaiért kártalanítás nem illeti meg. Kivételesen indokolt esetben a szóban lévő vagyontárgyakért az érdekelt kérelmére kártanítást csak a minisztertanács adhat.
19. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétség miatt öt évig terjedhető fogházzal büntetendő:
- a) a Németországba áttelepülésre kötelezett az a személy, aki a 8. § (1) bekezdésében foglalt tilalmakat megszegi, továbbá az, aki a zár alá vett vagyontárgyakat megrongálja vagy megsemmisíti;
 - b) az, aki az áttelepítés vagy összeköltöztetés során az ezekkel kapcsolatban tett hatósági intézkedésnek ellenszegül vagy annak foganatosítását egyéb módon akadályozza;
 - c) az a Németországba áttelepülésre kötelezett személy, aki a birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával szándékosan nem műveli meg;
 - d) az, aki Németországba áttelepülésre kötelezett személyt rejteget.
20. § A 19. §-ban meghatározott vétségek miatt az eljárás a 12.340/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám) 1. §-ában említett külön tanács hatáskörébe tartozik.
21. § (1) A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; hatálybalépésével a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet, a 7.970/1945. M.E. sz. rendelet (Magyar Közlöny 158. szám), a 4.300/1947. M. E. számú rendelet és a 10.515/1947. Korm. számú rendelet (Magyar Közlöny 197. szám) hatályát veszti.
- (2) Az (1) bekezdésben említett rendeletek alapján tett intézkedések hatályát a jelen rendelet semmi tekintetben nem érinti. Kivétel a 12.330/1945. M. E. számú rendelet alapján hozott mentesítő, illetőleg kivételező határozat és az ezekből folyó intézkedések, amelyek helyett a jelen rendelet rendelkezéseinek megfelelő új intézkedést kell tenni.
22. § A jelen rendelet rendelkezéseit az érdekelt miniszterekkel egyetértésben a belügyminiszter, illetőleg a belügyminiszterrel egyetértésben az igazságügy-miniszter, a földművelésügyi miniszter és a közlekedésügyi miniszter hajtja végre.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Magyar Közlöny 1947. október 28.

A császártöltésiek kitelepítése 1948. január 29-én folytatódott. „Január 29-én virradóra községünkben fegyveres erők körülzárták a falut. A községházán kitelepítési bizottság tartózkodott a névsorral. A község lakosságát behajtották igazolásra, aki a listán szerepelt, azt a családjával együtt eltoloncolták.”¹⁶⁵ „Arra ébredtünk föl, hogy a falu, bezárták a falut, és a német anyanyelvűeket ki fogják telepíteni. Hát így is történt. Akkor jött a házhoz, hogy ilyen listája volt a rendőrnek hát civil is jött, hogy névsoron rajta vagyunk, ki lesztek telepítve. Hát mért leszünk? Hát mert német anyanyelvűek ki lesznek telepítve. és adtak erre rá egy húsz percet, és 20 kiló csomaggal eltávozni. Mindent itthon, és menni köll! Hát, mit tudtunk vinni? Hát sonkát, kenyeret vinni köll, hogy enni tudjunk. És kinn az utcán már várt a parasztkocsi, hogy föltettek, ami tudtunk, hát azt a 20 kilót, és behoztak az iskola udvarába. Ott volt a gyülekező, iskola udvarában, jött a teherautó, hogy már megvárt, hát akkor ott főpakoltak minket, és elvitték a keceli állomásra.”¹⁶⁶ Az összehozott embereket kocsikkal Hajósra, majd a kalocsai, illetve a keceli vasútállomásra vitték, majd onnan marhavagonokkal a budapesti Déli Internálótáborba szállították őket. „Reggel fölébredtünk arra, hogy összeszökik a népet. Sőt, akkor én még lovas kocsival is kirendeltek, és jártam a faluba az összeszökött népeket, és bevinni a tanácsházára. Egyszer látom, hogy a szüleim is bent vannak, ott a tanácsházán, és onnén leszálltam a kocsiról, onnén otthagytam csapot-papot, elmentem a szüleimhöz, és így kezdődött. S amikor itt összeszökötték a népet, akkor lovas kocsik vittek át bennünket a keceli vasútállomásra, ott bevagoníroztak, ilyen marhakupékba, és vittek Budára, a Károlyi laktanyába.”¹⁶⁷ Az akció során mintegy 80 személyt sikerült összegyűjteni.¹⁶⁸ A kitelepített személyeket a budapesti bevagonírozás után Csehországon keresztül Németországba, annak is a szovjetek által megszállt zónájába szállították. „Kelet-Németország, de rengetegen mentünk. Ez a, oda én már nem tudom, 3 napig mentünk a vonattal, de se víz, se ez, néha-néha megálltak, hát kiszálltunk, mert hát inni is kő, és a többi. Egy vagonba vótunk benne 70-en, feküdni nem lehetett, csak ütünk mindannyian.”¹⁶⁹ A kitelepítettek sok esetben már a kitelepítés során, vagy a Németországba való megérkezés után megpróbálták hazajutni.

Ez volt a császártöltésiek kitelepítésének az utolsó mozzanata, az itthon maradottak, s közben visszatértek számára folytatódott a bujkálások és félelmek kora, amely egészen 1949-ig tartott, ugyanis a minisztertanács 4248/1949. MT. rendelete megállapította, hogy a kitelepítés befejeződött. A 4274/1949. MT. sz. jogszabály kimondta, hogy „a Németországba áttelepülésre kötelezett személyek, akik a jelen rendelet kihirdetésének napján, Magyarországon tartózkodtak, hatályukat veszítik a lakóhely megválasztása és a munkaválasztás tekintetében megállapított korlátozó rendelkezések. Ezen személyek a lakhely megválasztása és a munkavállalás szempontjából a magyar állampolgárokkal egy tekintet alá esnek.”¹⁷⁰ A folyamatot hivatalosan a 84/1950. MT. rendelet zárta le. Ennek értelmében minden, a kitelepítéssel kapcsolatos rendelkezés hatályát veszítette, s ez vonatkozott azokra is, akik a kitelepítés elől elmenekültek, vagy utána az országba visszatértek, „magyar állampolgárok és a Magyar Népköztársaságnak a többiekkel minden tekintetben egyenlő jogú polgárai.”¹⁷¹

¹⁶⁵ ARNOLD Erzsébet 2001 32.

¹⁶⁶ Az interjút készítette: Varga István 2006

¹⁶⁷ Az interjút készítette: Varga István 2006

¹⁶⁸ BÁNÁTI Miklós 1969 208.

¹⁶⁹ Az interjút készítette: Varga István 2006

¹⁷⁰ Magyar Közlöny. 1949. október 11.

¹⁷¹ Törvények és rendeletek...271 – 272.

A kitelepülések elől elbújt, illetve a kitelepítés után a faluba visszatért emberek igen gyakran elvesztették vagyonukat, házukat, földjeiket már más használta, lényegében nincstelenek lettek. *„Az őslakosság keserű szívvel nézte, mint telepszének idegenek 200 esztendő munkájával és verejtékével épített házaiba, s mint eresztik be ekéjüket mások a vérhullással is védelmezett barázdákba, melyeket ő tett termővé. Ez a birtokba adási folyamat pedig már 1947őszén megindult. A 90%-ban kész termés betakarításának a joga sem maradt meg az őslakoságnak. Mégsem kívánt elszakadni innen; elbujdosott, majd visszatért; megvetette lábát néhány el nem vett négyszögöl rögén; meghúzódott egy-egy kamrában avagy padlásfeljáróban, a szomszédos falvakban egy-egy jóbarátnál, régi ismerősnél. Azután újból nekifeszült a munkának – s ma megint az övé 95%-ban a határ és a falu. Az elköltözött telepesektől visszaveszegette régi házát, volt földcsekéjét.”¹⁷²*

A kitelepítettek pontos számát jelenleg már nem lehet megállapítani, csak a kitelepítésre kötelezett személyek névjegyzéke maradt fenn a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban. A lista mintegy 1400 császártöltési lakos nevét tartalmazza, de ez sem a teljes szám, mivel a lista egyik kiegészítése eltűnt, ezért ezt a számot hozzávetőlegesnek kell tekintenünk.

IRODALOM

ARNOLD Erzsébet

2001 Walter János naplója. Császártöltés

BÁNÁTI Miklós

1969 Huszonkét évtized az új hazában (Császártöltés 1744–1964).
Császártöltés

FEHÉR István

1988 A magyarországi németek kitelepítése 1945 – 1950. Budapest

HECKENBERGER Péter

1991 Nádudvar – Nemesnádudvar – Egy észak-bácskai község történelme és településtörténete. Kalocsa

KNIPL István

2002 Nemzetiségi mozgalom és megtorlás. In: Arnold Erzsébet – Knipl István (szerk.) Fejezetek Császártöltés történetéből és néprajzából. Császártöltés

TÓTH Ágnes

1989 Telepítések csonka Bács-Bodrog megyében 1944-1948. Levéltári Füzetek. Kecskemét

1993 Telepítések Magyarországon 1945-1948 között. Kecskemét

MAGYAR KÖZLÖNY 1945-1949.

¹⁷² BÁNÁTI Miklós 1969 209.